

Functioneel Parket Amsterdam
T.a.v. de behandelend officier van justitie
IJdok 163 1013 MM Amsterdam

Amsterdam, 4 september 2023

Aangifte tegen de rechtspersonen DuPont en Chemours en haar feitelijk leidinggevers vanwege het opzettelijk en wederrechtelijk in de lucht, bodem of oppervlaktewater brengen van schadelijke stoffen waardoor gevaar voor de openbare gezondheid en levensgevaar te duchten is, zoals strafbaar gesteld in artikel 173a Wetboek van Strafrecht.

Edelachtbare vrouwe,

In deze aangifte wordt namens ca. 3000 individuele aangevers aangifte gedaan tegen de rechtspersonen DuPont en Chemours en haar feitelijk leidinggevers vanwege het opzettelijk en wederrechtelijk in de lucht, bodem of oppervlaktewater brengen van schadelijke stoffen waardoor gevaar voor de openbare gezondheid en levensgevaar te duchten is, dat heeft plaatsgevonden in de periode 1967 – heden.¹

Deze aangifte richt zich in hoofdzaak op de jarenlange uitstoot van zogenaamde PFAS-stoffen via water en lucht vanaf de productielocatie van Chemours (en voor 2015: Dupont) in Dordrecht. De schadelijke effecten voor mens en milieu in de wijde omtrek blijken inmiddels enorm te zijn. Tevens richt deze aangifte zich op illegale lozingen en daarmee flagrante overtredingen van de vergunningsvoorwaarden die opzettelijk hebben plaatsgevonden.

Aangevers verzoeken het OM nadrukkelijk om nader onderzoek naar de feitelijk leidinggevers van DuPont/Chemours die ondanks de bij hen bestaande wetenschap over de zeer schadelijke effecten van de uitstoot van PFAS-stoffen hebben nagelaten hiernaar te handelen richting de verantwoordelijke autoriteiten en hebben nagelaten in te grijpen in het productieproces. Hierdoor heeft de aangerichte schade voor mens en milieu jarenlang ongemerkt kunnen ontstaan.

Bénédicte Ficq

¹ De individuele aangiftes zijn op 4 september 2023 tezamen met deze hoofdaangifte in handen gesteld van de officier van justitie van het FP te Amsterdam.

I. Kernverwijten en noodzaak voor onderzoek en vervolging

Uit de reeds beschikbare bewijsmiddelen blijkt in de overtuiging van aangevers dat Dupont/Chemours en haar feitelijk leidinggevers al tot ver terug in de vorige eeuw op de hoogte waren van de zeer schadelijke effecten van de uitstoot van PFAS-stoffen voor mens en milieu in de omgeving van het fabrieksterrein in Dordrecht.

Deze wetenschap werd door Dupont/Chemours en haar feitelijk leidinggevers tientallen jaren lang niet gedeeld met de verantwoordelijke autoriteiten in Nederland, waardoor ten onrechte vergunningen voor de uitstoot van PFAS-stoffen zijn verleend en nadere maatregelen om tot vermindering van uitstoot van PFAS-stoffen te komen niet zijn opgelegd.

Dupont/Chemours heeft daarnaast nagelaten om ondanks de wetenschap van de zeer schadelijke effecten van de uitstoot van PFAS-stoffen, zelf maatregelen te nemen om die uitstoot zoveel mogelijk te beperken. Tevens hebben er illegale lozingen plaatsgevonden en opzettelijke overtredingen van de vergunningsvoorwaarden.

Het handelen en nalaten van Dupont/Chemours en haar feitelijk leidinggevers vanaf 1967 tot heden heeft tot bewezen schade geleid voor de openbare gezondheid en de natuur in de wijde omtrek van het fabrieksterrein in Dordrecht. En naarmate de tijd verstrijkt wordt de aard en omvang van die schade steeds ernstiger en groter.

Donderdag 31 augustus jl. bleek nog uit onderzoek van NRC dat eieren van hobbykippen in de omgeving van Dupont/Chemours een veel te hoge concentratie PFAS bevatten waardoor het onveilig is voor de mens om ze te eten.² Deze schokkende resultaten van een in feite simpel onderzoek laten daarnaast zien dat de gevaarzettende en schadelijke situatie die Dupont/Chemours veroorzaakt tot op de dag van vandaag voortduurt.

De noodzaak tot onderzoek naar en mogelijk vervolging van feitelijk leidinggevers komt voort uit het gegeven dat ondanks jarenlang bestuurlijk toezicht en handhaving de strafbare gedragingen konden plaatsvinden en nog steeds plaatsvinden. Daardoor kon de schade ontstaan en tot op heden worden veroorzaakt.

Ook uit recent onderzoek van de Onderzoeksraad voor Veiligheid blijkt dat de overheid niet bij machte is geweest om omwonenden van het fabrieksterrein van Dupont/Chemours in Dordrecht voldoende te beschermen tegen de schadelijke uitstoot van PFAS.

Door daarnaast de wetenschap over de zeer schadelijke effecten van de uitstoot van PFAS-stoffen opzettelijk niet te delen met de overheidsautoriteiten en omwonenden laten DuPont/Chemours en haar feitelijk leidinggevers zien dat de belangen van de samenleving

² <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/08/31/eieren-van-hobbykippen-uit-sliedrecht-zijn-zwaar-vervuild-met-pfas-van-chemours-a4173207>

volledig ondergeschikt zijn gemaakt aan de bedrijfsbelangen. De uitzending van Zembla, d.d. 15 juni 2023, maakt nog eens extra duidelijk hoe doelbewust Dupont/Chemours en haar feitelijk leidinggevers in dat verband hebben geopereerd. Dat is in de visie van aangevers onacceptabel en vereist een strafrechtelijke reactie.

In die visie van aangevers speelt bij die noodzaak van een strafrechtelijke reactie ook de houding van de huidige feitelijk leidinggevers van Chemours een belangrijke rol.

Op een hoorzitting van de Tweede Kamer, d.d. 5 juli 2023, naar aanleiding van de uitzending van Zembla de maand ervoor, toonden de verantwoordelijke bestuurders zich star en weinig meewerkend.³

Na jarenlang aansprakelijkheid ontkennen werd deze week bekend dat Chemours wilde schikken met de gemeenten Dordrecht, Sliedrecht, Papendrecht en Molenlanden in de civiele zaak waarin Chemours door deze gemeenten aansprakelijk wordt gesteld voor de schade van die gemeenten ten gevolge van de onrechtmatige uitstoot van PFAS-stoffen.⁴ Als voorwaarde werd daarbij echter wel gesteld dat er geen claims meer mochten worden ingesteld voor eventuele toekomstige schade.

Chemours ziet de bui zelf dus al hangen, zo concluderen aangevers, maar blijft zo lang mogelijk tegenwerken. Daarmee is de noodzaak tot onderzoek en vervolging ook in het heden gegeven.

³ <https://nos.nl/artikel/2481580-kribbige-hoorzitting-in-kamer-over-vervuiling-chemours>

⁴ <https://nos.nl/artikel/2488766-chemours-probeerde-voor-miljoenen-te-schikken-in-zaak-over-pfas-schade>

II. Achtergrond en aanleiding

DuPont en Chemours en de uitstoot van PFAS-stoffen

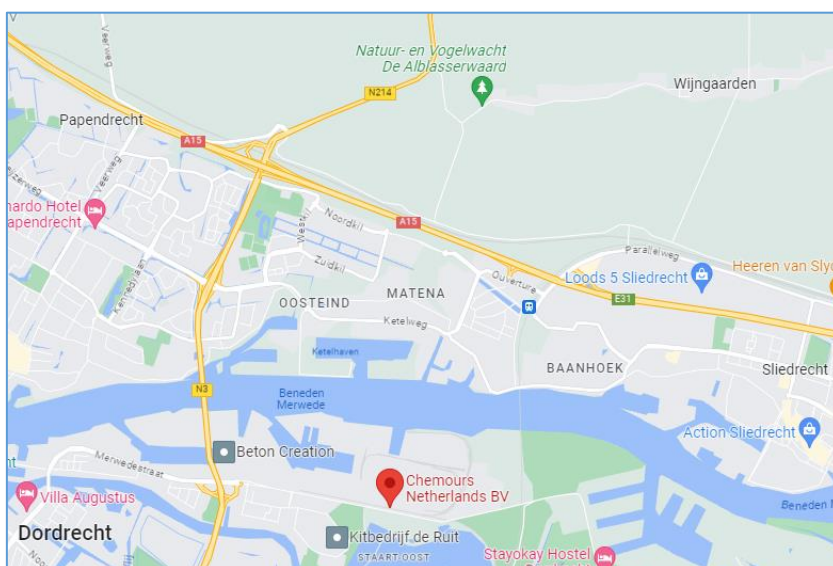
Op het industrieterrein De Staart in Dordrecht staat aan de Baanhoekweg 22 een productielocatie van chemiebedrijf **Chemours Netherlands B.V.** (hierna: Chemours) waar sinds 1967 tot heden zogenaamde fluoropolymeren worden geproduceerd. Fluoropolymeren zijn hoogwaardige kunststoffen die in vele producten worden gebruikt. Chemours verkoopt haar product onder de merknaam Teflon.

De productie van fluoropolymeren vond op de productielocatie in Dordrecht tot 2012 plaats onder de naam **Du Pont de Nemours**⁵ (hierna: DuPont). Vanuit DuPont heeft in 2012 een splitsing plaatsgevonden waarbij de locatie in Dordrecht verder ging onder de vlag van een nieuwe rechtspersoon met de naam Chemours.

Het industrieterrein De Staart in Dordrecht is gelegen aan de rivier Beneden Merwede. Aan de andere kant van deze rivier liggen de gemeenten Sliedrecht, Papendrecht en Molenlanden.

Het afvalwater van Chemours wordt via een rioolwaterzuivering geloosd in de Beneden Merwede.

Daarnaast vindt er uitstoot plaats naar de lucht via een schoorsteen. Voor deze uitstoot via het riool en de lucht zijn vergunningen benodigd die ook door DuPont en Chemours zijn aangevraagd en verkregen.

⁵ Corteva Holding Netherlands.

Tijdens de productie van fluoropolymeren worden dispergeermiddelen gebruikt, waaronder PFOA.⁶ Sinds 2012 is door een ander productieproces (GenX-proces) PFOA als dispergeermiddel vervangen door HFPO-DA.

PFOA en HFPO-DA behoren tot de PFAS-stoffen.⁷ PFAS-stoffen zijn chemische stoffen die van nature niet in het milieu voorkomen en door de mens zijn gemaakt.

Onder de PFAS-stoffen blijken met name een aantal niet-polymeer stoffen zeer schadelijke en ongewenste eigenschappen te hebben. PFOA en HFPO-DA behoren tot deze niet-polymeer PFAS-stoffen. De schadelijke kenmerken van deze stoffen betekenen dat ze:

- niet of nauwelijks zijn af te breken in het milieu (persistent);
- schadelijke effecten hebben voor mens en milieu (toxisch);
- zich gemakkelijk en snel verspreiden in het milieu (mobiel);
- zich ophopen op in het menselijk lichaam, dieren en planten (bioaccumulerend).⁸

Een deel van de gebruikte PFAS-stoffen worden tijdens het productieproces uitgestoten via het riool en de lucht, waarbij dus vervolgens PFOA en (sinds 2012) HFPO-DA de Beneden Merwede instroomt en daarnaast via de lucht neerdaalt op de grond rondom de productielocatie in Dordrecht.

Voor deze uitstoot zijn sinds 1967 door DuPont en later door Chemours vergunningen aangevraagd en verkregen, waardoor de uitstoot van PFAS-stoffen in beginsel vergund en daarmee rechtmatig heeft plaatsgevonden.

2015 – heden: zorgen over schadelijke effecten PFAS-stoffen groeien, maar blijken al lange tijd bekend binnen DuPont en Chemours in Dordrecht

Op 10 september 2015 publiceerde Follow the Money het artikel ‘Hoe DuPont met teflon een ongekende milieuramp veroorzaakte. Ook in Nederland?’.⁹

Het artikel gaat met name over een fluoropolymeerfabriek van het moederbedrijf van DuPont in de Verenigde Staten die door jarenlange uitstoot van PFOA grote schade bleek te hebben toegebracht aan mens en milieu en sinds begin deze eeuw daardoor in opspraak was geraakt.

⁶ Pentadecafluorooctaan zuur.

⁷ Poly- en perfluoralkylstoffen.

⁸ Zie www.rivm.nl/pfas

⁹ <https://www.ftm.nl/artikelen/hoe-dupont-met-teflon-een-ongekende-milieuramp-veroorzaakte#:~:text=Follow%20the%20Money%20bracht%20in,Dat%20bevestigde%20onze%20analyse>

Het artikel leidde in Nederland tot grote bezorgdheid bij omwonenden en lokale gemeenten en eveneens tot een bredere maatschappelijke en politieke discussie over DuPont en Chemours in Dordrecht, nu daar immers tot 2012 eveneens PFOA was uitgestoten en in het milieu terecht was gekomen.

Sinds 2016 hebben vervolgens meerdere vanuit de overheid geïnitieerde onderzoeken naar de uitstoot van Dupont en Chemours in het verleden en heden plaatsgevonden en zijn schadelijke effecten op mens en milieu in kaart gebracht.

Deze onderzoeken zijn onder andere uitgevoerd door het RIVM en de GGD. Ieder onderzoek levert tot op heden steeds meer zorgwekkende resultaten op. Tevens is gebleken dat ook de uitstoot van HFPO-DA, dat sinds 2012 PFOA verving, veel grotere schadelijke effecten heeft dan eerder bij de overheid en burger bekend was.¹⁰

In 2018 hebben de gemeenten Dordrecht, Papendrecht, Sliedrecht en Molenlanden DuPont en Chemours civiel aansprakelijk gesteld voor de schade in het verleden, in het heden en in de toekomst van de uitstoot van PFOA en HFPO-DA.

Kern onder die aansprakelijkheidstelling is de stelling van de gemeenten dat DuPont en Chemours bij het verkrijgen van de vergunningen niet of nauwelijks melding hebben gemaakt van de zeer schadelijke effecten van de PFAS-stoffen die werden uitgestoten, terwijl die zeer schadelijke effecten binnen DuPont en Chemours wel bekend waren en zij dus gehouden waren die informatie expliciet en ondubbelzinnig te delen met het bevoegd gezag (vergunningverlener, handhaving, inspectie), hetgeen niet is gebeurd.

Op de website van de gemeente Dordrecht wordt over die aansprakelijkheidstelling en het gestelde onrechtmatig handelen van DuPont en Chemours het volgende vermeld:

“De bedrijven wisten van de milieu- en gezondheidsrisico's van PFOA en GenX-stoffen. Toch hebben zij daarvoor niet gewaarschuwd en dit onvoldoende aangegeven bij onder andere het aanvragen van vergunningen. Ook hebben Chemours/DuPont, ondanks deze kennis, te weinig gedaan om de gevolgen van de uitstoot te voorkomen. Daarnaast toont de dagvaarding aan dat de PFAS-verontreinigingen in de gemeenten en de daaruit volgende schade zijn veroorzaakt door de uitstoot door Chemours/DuPont van PFAS.”¹¹

In de civiele dagvaarding, die in 2021 werd uitgebracht en door de gemeente Dordrecht op haar website is gepubliceerd, worden door de landsadvocaat namens de gemeenten voor deze stellingen overtuigende bewijsmiddelen naar voren gebracht.¹²

¹⁰ Zie voor een inventarisatie van deze onderzoeken hoofdstuk III.

¹¹ https://cms.dordrecht.nl/Inwoners/Overzicht_Inwoners/Dossier_Chemours_en_DuPont/Rechtspraak

¹² Zie hoofdstuk III.

Tevens wordt in de civiele dagvaarding ingegaan op dat het feit dat door de overheid vergunningen zijn verleend voor de uitstoot van de PFAS-stoffen niet betekent dat DuPont en Chemours niet onrechtmatig hebben gehandeld.

Gelet op de afdekkende wijze waarop DuPont en Chemours zich richting de overheid hebben opgesteld en gehandeld, het niet verstrekken van de juiste informatie over de schadelijke effecten van de uitstoot van de PFAS-stoffen en gelet op het nalatige handelen door DuPont en Chemours ter voorkoming van ernstige schade voor mens en milieu kan de vergunning niet in de weg staan van civielrechtelijke aansprakelijkheid wegens onrechtmatige daad.

De uitspraak in de civiele procedure staat op 27 september 2023 en kan als juridisch fundament dienen voor het onderzoek naar en de strafrechtelijke vervolging van betrokken bestuurders. Wanneer immers sprake is van onrechtmatig handelen in civiele zin, is er ook sprake van wederrechtelijk handelen in strafrechtelijke zin.

Op 13 april 2023 publiceerde de Onderzoeksraad voor Veiligheid (hierna: OVV) het rapport 'Industrie en omwonenden' waarin onderzoek is gedaan naar de situatie rondom o.a. Chemours in Dordrecht en de vraag in hoeverre vanuit de overheid rekening is en wordt gehouden met de gezondheidseffecten voor omwonenden bij het toestaan en controleren van langdurige uitstoot door de industrie.¹³

De OVV heeft nadrukkelijk geen onderzoek gedaan naar de wetenschap die mogelijk binnen DuPont en Chemours al veel langer bestond over de schadelijke effecten van de uitstoot van PFOA en HFPO-DA. Ook heeft de OVV geen onderzoek gedaan naar de vergunningstrajecten.

De OVV concludeerde in haar rapport over de gezondheidsrisico's van omwonenden dat gebleken is dat '(...) ook in Nederland sprake was van gezondheidsrisico's (...) en dat burgers die langdurig in de omgeving van de productielocatie in Dordrecht hebben gewoond en/of uit een moestuin dicht bij de productielocatie hebben gegeten een PFOA-gehalte in hun bloed kunnen hebben waarbij nadelige gezondheidseffecten niet uit te sluiten zijn en de handelingsperspectieven beperkt zijn.

Analyse en conclusies van de OVV:

¹³ <https://www.onderzoeksraad.nl/nl/page/18693/industrie-en-omwonenden>

4.4 Analyse en conclusies

4.4.1 Gezondheidsrisico's voor omwonenden door PFOA

Doordat PFOA in de VS voor gezondheidsschade had gezorgd, en door de aandacht die Follow the Money daar in 2015 op vestigde, kreeg de emissie van PFOA uit het verleden in Dordrecht opeens aandacht. Na een reeks door overheden uitgevoerde onderzoeken, bleek dat ook in Nederland sprake was van gezondheidsrisico's: zowel mensen die in het verleden langdurig dichtbij de fabriek hebben gewoond als mensen die jarenlang veelvuldig uit een moestuin dichtbij de fabriek hebben gegeten kunnen een PFOA-gehalte in hun bloed hebben waarbij nadelige gezondheidseffecten niet uit te sluiten zijn. De handelingsperspectieven zijn voor die omwonenden beperkt.

Deze aandacht was in zekere zin uniek, want in het Nederlandse systeem van vergunningverlening is geen plaats voor risico's van in het verleden uitgestoten stoffen.³⁴¹ Als er in de Verenigde Staten geen problemen met PFOA waren geweest, dan is het maar de vraag of en, zo ja, wanneer er in Nederland aandacht was gekomen voor het PFOA-gehalte in de bodem rondom Dordrecht en de bijbehorende risico's. Die risico's zijn relevant omdat persistente stoffen zoals PFOA van nature niet afbreken, waardoor de blootstelling van omwonenden via in ieder geval de bodem kan voortduren.

Wanneer gezondheidsrisico's van persistente stoffen wel in beeld zijn, zoals op dit moment bij consumptie van vis uit oppervlaktewater en moestuingewassen uit de buurt van de fabriek van Chemours, dan zijn ze nog niet vanzelfsprekend beheersbaar. Zolang de stof niet uit de omgeving kan worden verwijderd, is de enige oplossing om de consumptie te verminderen of te staken. Hoewel dat veiligheidkundig een adequate oplossing is, is het de vraag of dat maatschappelijk gezien een geaccepteerde oplossing is. Voor moestuinconsumptie dreigt deze situatie ook op een aantal andere plaatsen in Nederland, omdat de gezondheidkundige grenswaarde voor bodem met moestuin-gebruik de landelijke PFOA-achtergrondwaarde³⁴² is genaderd.³⁴³

14

Op 15 juni 2023 publiceerde het televisieprogramma **Zembla** de uitzending 'De PFAS-doofpot'.¹⁵

In deze uitzending heeft Zembla gereconstrueerd wat DuPont en Chemours op welk moment wisten over het gevaar van de uitstoot van de PFAS-stoffen en wat het bedrijf met die kennis heeft gedaan.

Uit de uitzending blijkt overtuigend dat DuPont en Chemours verantwoordelijk zijn voor het opzettelijk en wederrechtelijk verontreinigen van het gebied rondom de fabriek in Dordrecht

¹⁴ <https://www.onderzoeksraad.nl/nl/page/18693/industrie-en-omwonenden>, pag. 107.

¹⁵ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>

met schadelijke en giftige PFAS-stoffen, waardoor de gezondheid van (in ieder geval) werknemers en omwonenden ernstig in gevaar is gebracht.

De inhoud van deze uitzending van Zembla is in de basis een herhaling, maar ook een aanvulling op hetgeen reeds in de civiele procedure van de vier gemeenten tegen Dupont en Chemours naar buiten is gekomen over de wetenschap die binnen Dupont en Chemours al jarenlang bestond over de zeer schadelijke effecten van PFAS-stoffen die sinds 1967 op de productielocatie in Dordrecht in het water en in de lucht (en daarmee in de bodem) worden gebracht.¹⁶

Illegale lozingen en overtredingen van vergunningsvoorwaarden.

Aangevers zijn op de hoogte van het feit dat het OM reeds onderzoek doet naar illegale lozingen en overtredingen van vergunningsvoorwaarden in het verleden door Dupont/Chemours en sluiten zich daarbij aan.

Daarnaast bleek zeer recent dat wederom sprake is van illegale lozing van PFAS-stoffen door Chemours, waarna de provincie op 4 augustus jl. een dwangsom heeft opgelegd,¹⁷ zoals deze in het verleden al zijn opgelegd.¹⁸

Uit onderzoek van Zembla bleek deze zomer dat het oppervlaktewater in de omtrek van het fabrieksterrein zwaar vervuild is met PFAS.¹⁹ Dat leidde tot sluiting van recreatieplassen afgelopen zomer vanwege het gevaar voor kinderen.²⁰ Gevaar dat zich dus in het verleden al heeft verwezenlijkt.

Onderzoek van NRC toont zwaar vervuilde eieren aan van hobbykippen.²¹ Eieren die al tientallen jarenlang worden gegeten door omwonenden.

¹⁶ Zie daarover punt III.

¹⁷ <https://www.zuid-holland.nl/actueel/nieuws/augustus-2023/milieudienst-dcmr-legt-dwangsom-chemours/>

¹⁸ <https://nos.nl/artikel/2488624-zuid-holland-dreigt-chemours-met-dwangsom-voor-illegaal-lozen>

¹⁹ <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/chemours-dupont-pfas-pfoa-vervuiling-verspreiding>

²⁰ <https://nos.nl/artikel/2486826-recreatieplas-bij-dordrecht-blijft-dicht-door-pfas>.

²¹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2023/08/31/eieren-van-hobbykippen-uit-sliedrecht-zijn-zwaar-vervuild-met-pfas-van-chemours-a4173207>

III. Artikel 173a Sr: verontreinigen met gevaar voor de openbare gezondheid is strafbaar.

Artikel 173a Sr luidt als volgt:

Artikel 173a

Hij die opzettelijk en wederrechtelijk een stof op of in de bodem, in de lucht of in het oppervlaktewater brengt, wordt gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie, indien daarvan gevaar voor de openbare gezondheid of levensgevaar voor een ander te duchten is;

2°. met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie, indien daarvan levensgevaar voor een ander te duchten is en het feit iemands dood ten gevolge heeft.

Het beschermd belang van artikel 173a Sr is het voorkomen van ernstige milieuverontreiniging ter bescherming van de volksgezondheid. Voor een succesvolle vervolging op grond van artikel 173a Sr moet er sprake zijn van:

- een stof;
- die in de bodem, in de lucht of in het water is gebracht;
- waardoor gevaar voor de openbare gezondheid of levensgevaar te duchten is;
- en door de dader opzettelijk en wederrechtelijk (onrechtmatig) heeft plaatsgevonden.

Een stof in bodem, lucht of water met te duchten gevaar voor de openbare gezondheid en levensgevaar

Binnen het OVV-onderzoek is een inventarisatie gemaakt van de belangrijkste onderzoeken naar de uitstoot van PFAS-stoffen door DuPont en Chemours waaruit evident volgt dat door DuPont en Chemours de stoffen op of in de bodem, lucht en het oppervlaktewater zijn gebracht waardoor gevaar voor de openbare gezondheid is ontstaan.²²

²² Zie <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-92701e49bf6a210fe6bc5181098fdaedd1de4151/pdf>

Uit deze inventarisatie volgt daarnaast dat uit verscheidene RIVM onderzoeken is gebleken dat omwonenden van Chemours via lucht, drinkwater en voedsel jarenlang zijn blootgesteld aan hoge concentraties PFAS-stoffen en dat daarvan gezondheidseffecten te verwachten zijn waarvoor geen behandelperspectieven zijn.

Directe blootstelling van omwonenden

Uit het RIVM onderzoek ten behoeve van een risicoschatting van de emissie van PFOA voor omwonenden²²⁹ blijkt dat in een gebied rond de fabriek de herziene gezondheidkundige grenswaarde²³¹ in de periode tot 2002 langdurig is overschreden. Het RIVM bepaalt dat met berekeningen van de blootstelling van omwonenden aan PFOA via lucht, drinkwater en voedsel.²³² Door de overschrijding zijn nadelige gezondheidseffecten, zoals leververgroting, niet uit te sluiten.²³³ Een jaar later wordt de blootstelling van omwonenden die lang en dicht bij de fabriek wonen bevestigd door aanvullend RIVM-onderzoek²³⁴ met behulp van meting van PFOA in het bloed.²³⁵

Daarnaast blijkt uit verschillende onderzoeken dat het drinkwater, oppervlaktewater en de bodem zijn vervuild, hetgeen bijvoorbeeld leidt tot het niet kunnen eten van voedsel uit de eigen moestuin.

Maar dat het binnenkrijgen van te veel PFAS dodelijk kan zijn, blijkt ook uit de proef die het bedrijf 3M in 1979 deed met apen. Aan 16 apen werden verschillende doseringen PFOA toegediend. De studie zou 90 dagen duren. Na 20 dagen werd de studie echter vroegtijdig afgebroken. Alle 16 apen waren overleden.²³ Bij de apen werd een ernstige aantasting van het immuunsysteem geconstateerd.²⁴

Mogelijk hebben de PFAS-lozingen zelfs al tot de dood geleid. Eén van de vele individuele aangiftes tegen DuPont/Chemours betreft de aangifte van Joop Keesmaat.²⁵ Keesmaat woont sinds 1973 in Sliedrecht, op ongeveer 1200 meter van de fabriek. Bij Keesmaat is een hoeveelheid PFAS in het bloed aangetroffen die neerkomt op een vier- of vijfvoudige overschrijding van de door het RIVM en de GGD vastgestelde maximum gezondheidswaarde. Ook de echtgenote van Keesmaat, mevrouw Keesmaat-Romijn, woonde sinds de vestiging van DuPont/Chemours in Dordrecht in de buurt van het bedrijf, schuin tegenover de fabriek. Ook haar bloed bevatte een zeer hoge hoeveelheid PFAS, ruimschoots boven de grenswaarde. Mevrouw Keesmaat-Romijn is op 7 november 2018 overleden aan baarmoederkanker.

In 'de PFAS-doofpot' sprak Zembla met een aantal personen die ernstig ziek zijn en ervan overtuigd zijn dat hun ziekte is veroorzaakt door blootstelling aan PFAS.²⁶

²³ <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/dupont-en-de-pfas-doofpot-wat-verzweeg-de-industrie-tijdlijn>

²⁴ <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>

²⁵ Is onderdeel van de individuele aangiftes.

²⁶ <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>

Theo van Ballegooien werkte bijna 35 jaren in de fabriek in Dordrecht, maar sinds 2010 zit hij ziek thuis. Van Ballegooien heeft prostaatkanker en heeft daarnaast ontstekingen door zijn hele lichaam. Zembla ontdekte dat prostaatkanker al in 1992 aan PFOA werd gelinkt.

Ook oud medewerker Aard van Os werkte in de fabriek en zit inmiddels ziek thuis. Zijn lichaam zit vol met ontstekingen. Als gevolg daarvan heeft hij nu altijd pijn.

Zembla sprak ook met Ted van der Vlies. Van der Vlies en zijn vrouw wonen schuin tegenover de fabriek van DuPont/Chemours, ongeveer op een kilometer afstand. Bijna 40 jaren lang aten zij uit hun moestuin, die zij bewaterden met water uit de sloot achter de woning. Toen in 2016 aan het licht kwam dat DuPont/Chemours al jaren giftige PFAS loosde en uitstootte en het RIVM adviseerde groenten uit moestuinen in een straal van een kilometer van de fabriek niet meer te eten, lieten Van der Vlies en zijn vrouw hun bloed testen. Het PFAS gehalte in het bloed van Van der Vlies en zijn vrouw bleek tientallen keren boven de veilige norm te liggen. Van der Vlies is inmiddels ernstig ziek: hij heeft huidkanker en chronische leukemie.

Opzettelijk

In 2018 hebben de gemeenten Dordrecht, Papendrecht, Sliedrecht en Molenlanden zowel DuPont als Chemours aansprakelijk gesteld voor schade die is ontstaan en mogelijk nog zal ontstaan als gevolg van de PFAS-vervuiling door DuPont/Chemours.

Omdat DuPont/Chemours iedere aansprakelijkheid voor schade afwees heeft de landsadvocaat de bedrijven in 2021 namens de gemeenten gedagvaard.

Op 8 juni 2023 publiceerde onderzoeksjournalistiek televisieprogramma Zembla een uitzending genaamd 'de PFAS-doofpot'. In deze uitzending heeft Zembla gereconstrueerd wat DuPont/Chemours op welk moment wist over het gevaar van PFAS en wat het bedrijf met die kennis heeft gedaan.

In de dagvaarding en in 'de PFAS-doofpot' wordt uiteengezet dat DuPont/Chemours al sinds de vestiging in Nederland in 1962 wetenschap heeft van de schadelijkheid van PFAS, meer specifiek PFOA en GenX, en waaruit dat blijkt. Zowel in de dagvaarding als in 'de PFAS-doofpot' wordt verwezen naar concrete (interne) informatie, afkomstig van DuPont/Chemours, waaruit die wetenschap blijkt.

De wetenschap over de schadelijkheid van PFAS hebben de bedrijven voor zich gehouden en niet gedeeld met de overheid en burger.

Aan de hand van de stukken waarnaar in de dagvaarding en in 'de PFAS-doofpot' wordt verwezen, wordt hieronder op een rij gezet **welke wetenschap** DuPont/Chemours sinds de vestiging in Nederland in 1962 heeft **over de schadelijkheid van PFAS**.

1961/1962

In 1962 vestigde DuPont zich in Nederland. Uit een intern document uit 1961 blijkt dat er op dat moment bij het moederconcern in de Verenigde Staten (hierna: de VS) al zorgen waren over de giftigheid van teflon.²⁷ Er had een proefdierstudie plaatsgevonden met ratten en blootstelling aan PFOA bleek negatieve gezondheidseffecten op de dieren te hebben. DuPont waarschuwde daarom intern voor PFOA en adviseerde er zeer voorzichtig mee om te gaan.

1975

In 1975 vond er een ontmoeting plaats tussen medewerkers van DuPont en medewerkers van chemiebedrijf 3M. Van deze ontmoeting werd een gespreksverslag opgemaakt.²⁸ Uit dit verslag blijkt opnieuw dat DuPont zorgen had over de toxische effecten van PFAS. Er werd geadviseerd de stof niet meer te gebruiken voor voedseltoepassingen.

1978/1979

In 1978 deed 3M een dierstudie naar PFOA met 16 apen. Aan de apen werden verschillende doseringen PFOA toegediend. De studie zou 90 dagen duren, maar na 20 dagen werd de studie vroegtijdig afgebroken omdat alle 16 apen waren overleden. Hoe hoger de dosis PFOA, hoe eerder ze doodgingen.²⁹ Het immuunsysteem van de apen bleek in ernstige mate te zijn aangetast. Een paar maanden na de proef reageerde een medewerker van DuPont per brief op de apen- en rattenstudies van 3M.³⁰ In de brief onderschrijft DuPont de negatieve effecten van blootstelling aan PFOA. Onderaan de brief staat:

"ONLY TELL THOSE WHO HAVE A NEED TO KNOW".

²⁷ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 14:15.

²⁸ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 18:40.

²⁹ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 20:30.

³⁰ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 21:26.

In juli 1979 vond er een telefoongesprek tussen DuPont en 3M plaats. De resultaten van de dierproeven waren op dat moment bij beide bedrijven bekend. Van het telefoongesprek is een verslag opgemaakt.³¹ In het gesprek stelden de bedrijven dat er geen negatieve gezondheidseffecten zijn gebleken. De bedrijven besloten geen melding te doen bij de autoriteiten.

1980/1981

Tijdens een nieuwe studie met ratten in 1980 bleken er oogafwijkingen te ontstaan bij foetussen van de proefdieren. Met name de effecten op het ongeborn kind veroorzaakten bij DuPont kennelijk grote zorgen. In 1981 schreef de medisch directeur van DuPont in een interne memo dat er op dat moment 50 vrouwen in het Amerikaanse Parkersburg en een onbepaald aantal vrouwen in Dordrecht werden blootgesteld aan PFOA.³² Twee dagen later schreef de medisch directeur dat de zwangere en vruchtbare vrouwen uit de PFOA blootstelling gehaald moesten worden. Verderop in het document staat dat vrouwen die konden bewijzen dat ze geen kinderen konden krijgen, wel aan het werk mochten blijven.³³

Uit voordrachten aan de medewerkers van de fabriek in Dordrecht, welke zijn vastgelegd in een document van 17 februari 1981, blijkt dat DuPont in Dordrecht op de hoogte was van de ontwikkelingen ten aanzien van de risico's van PFOA in de VS.³⁴ Hetzelfde blijkt uit een document van 3 april 1981.³⁵ In dit laatste document schrijft DuPont Dordrecht dat het in 1978 door 3M werd geïnformeerd over de gezondheidsrisico's van PFOA bij werknemers.

Via een document genaamd de '*Final Communication Package*' van 6 april 1981 van DuPont VS gericht aan (onder meer) DuPont Dordrecht werd DuPont Dordrecht geïnformeerd over de effecten van PFOA op nog ongeborn ratten.³⁶ Uit een studie van 3M was gebleken dat blootstelling aan PFOA geboortefwijkingen veroorzaakte bij de foetussen van de ratten. Aan DuPont Dordrecht werd medegedeeld dat was besloten om alle vrouwelijke medewerkers uit potentiële PFOA blootstelling te verwijderen.

³¹ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 22:45.

³² Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 24:25; Dagvaarding onder 3.66, p. 86-87.

³³ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 25:50.

³⁴ Dagvaarding onder 3.66, p. 85.

³⁵ Dagvaarding onder 3.66, p. 86.

³⁶ Dagvaarding onder 3.66, p. 88.

In een brief van 30 juli 1981, verzonden vanuit Dordrecht, schrijft DuPont Dordrecht dat het, naar aanleiding van de proefdierstudie met ratten, heeft besloten te starten met bloedonderzoek bij de medewerkers.³⁷

Sinds 1981 neemt DuPont bloed af van medewerkers bij de fabriek in Dordrecht.³⁸

1982

Op 1 maart 1982 maakte DuPont bekend dat alle medewerkers konden terugkeren naar de teflonlijn.³⁹ Het bedrijf stelde dat er iets zou zijn misgegaan bij de rattenstudie van 3M en dat er *niets* aan de hand was.

Naast de zorgen over medewerkers bestonden er in 1982 bij DuPont ook al zorgen over blootstelling aan PFOA van omwonenden van de fabrieken. De medisch directeur in de VS waarschuwde in 1982 dat er een grote kans bestond dat omwonenden op dat moment al werden blootgesteld aan PFOA, of dat dat in de toekomst zou gebeuren.⁴⁰

1984

Uit een verslag van een vergadering in mei 1984 blijkt dat de topbestuurders van DuPont op dat moment vaststelden dat als ze niets zouden doen, ze in toenemende mate aansprakelijk gesteld zouden kunnen worden voor schade als gevolg van PFOA blootstelling.⁴¹

In het verslag staat dat ze op dat moment al aansprakelijk gesteld konden worden voor de 32 daaraan voorafgaande jaren.

1993

Aan het begin van de jaren 90 wilde het hoofdkantoor in de VS de situatie in Dordrecht in kaart brengen, omdat er grote zorgen waren over de PFOA verspreiding buiten de fabriek. Dit probleem moest volgens de Amerikaanse

³⁷ Dagvaarding onder 3.66, p. 87.

³⁸ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 36:50.

³⁹ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 27:10.

⁴⁰ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 38:35.

⁴¹ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 28:15; Dagvaarding onder 3.68, p. 95.

medisch directeur de hoogste prioriteit krijgen.⁴² Er werden daarom regelmatig experts vanuit het hoofdkantoor in de VS naar Dordrecht gestuurd.

Uit interne documenten blijkt dat het bedrijf in 1993 PFOA in het grondwater onder de fabriek en in de directe omgeving van de fabriek ontdekte.⁴³ Omdat grondwater in Dordrecht de bron is voor drinkwater, maakte DuPont zich grote zorgen over de verspreiding.

Ondertussen bleef DuPont VS de vestiging in Dordrecht op de hoogte houden van de ontwikkelingen en kennis over PFOA, zo blijkt uit een brief van 17 november 1993.⁴⁴

1994

In 1994 hanteerde DuPont al een eigen richtlijn voor PFOA in drinkwater.⁴⁵ Een soortgelijke overheidsnorm bestaat pas sinds 2016. Het bedrijf ontdekte PFOA waarden in het grondwater in Dordrecht die 75 keer hoger lagen dan de drinkwaternorm die het bedrijf zelf hanteerde. In een vertrouwelijke brief uit 1994 van een speciaal aangestelde Nederlandse coördinator staat dat onder het teflon gebouw een onbedoelde stortplaats was ontstaan.⁴⁶ Rioolbuizen braken of lekten, waardoor er grote hoeveelheden PFOA onder het gebouw werden aangetroffen. De coördinator waarschuwde dat de grondwaterverontreiniging moeilijk te beheersen was en dat deze ernstige aansprakelijkheidsgevolgen zou kunnen hebben.⁴⁷

Eveneens in 1994 maakte DuPont zich zorgen over de stortplaatsen die het bedrijf gebruikte om PFAS-afval te lozen.⁴⁸ Om na te gaan of ook daar verspreiding van PFOA plaatsvond moest er onderzoek gedaan worden, maar de PFAS-coördinator schreef dat daarmee politieke problemen gepaard zouden gaan.⁴⁹ Als er PFAS zouden worden aangetroffen, zou dat DuPont geld gaan kosten. De coördinator

⁴² Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 42:55.

⁴³ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 43:32.

⁴⁴ Dagvaarding onder 3.66, p. 90.

⁴⁵ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 45:00.

⁴⁶ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 45:40.

⁴⁷ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 46:20.

⁴⁸ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 47:10.

⁴⁹ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 47:30.

benadrukte dat er ethisch gezien gemeten zou moeten worden bij de stortplaatsen, maar niet zonder steun van het management.⁵⁰

1995

In 1995 stelde DuPont een masterplan grondwatersanering op.⁵¹ In dit masterplan staat dat de sanering in Dordrecht in 2030 afgerond moest zijn.

1996

Uit het *Public Comment Draft* rapport van de Amerikaanse *Environmental Protection Agency* blijkt dat DuPont VS in 1996 een proefdierstudie met ratten deed, waarbij GenX aan de ratten werd toegediend.⁵² Uit deze studie bleek dat, afhankelijk van de hoogte van de dosis, de ratten stierven of bij de ratten negatieve gezondheidseffecten optraden.

2003

Uit documenten uit 2003 blijkt dat de PFOA concentraties in het grondwater onder de fabriek in Dordrecht sinds het opstellen van het masterplan grondwatersanering in 1995 hoger waren geworden.⁵³ Onder de fabriek werd in 2003 door DuPont een waarde van 7,5 mg/l gemeten. Dat is een miljoen keer de concentratie die we nu in rivieren aantreffen, welke al veel te hoog is.⁵⁴

2005

Uit testresultaten van het bloedonderzoek van medewerkers in Dordrecht uit 2005 bleek dat de PFOA waarden in het bloed van de medewerkers in Dordrecht hoger waren dan de waarden van medewerkers op iedere andere plaats ter wereld.⁵⁵ Eén

⁵⁰ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 48:10.

⁵¹ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 48:40.

⁵² Dagvaarding onder 3.72, p. 98.

⁵³ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 49:00.

⁵⁴ Zo stelt Chiel Jonker, milieuchemicus, in 'de PFAS-doofpot': <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>

⁵⁵ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 37:15.

van de medewerkers uit Dordrecht bleek 11387 mg/l PFOA in zijn bloed te hebben. De veilige grens is 6,9 mg/l.⁵⁶

2010

In twee door DuPont gefinancierde verslagen uit 2010 werd vastgesteld dat GenX niet tot nauwelijks biologisch afbreekbaar is.⁵⁷

2013

In 2013 bleek uit een rattenstudie door DuPont, die twee jaren geduurd had, dat de ratten die een hoge dosis GenX toegediend hadden gekregen, tumoren ontwikkelden.⁵⁸ De studie bevestigde daarnaast dat GenX een schadelijk effect heeft op de nieren en de lever.

2016

In 2016 bleek het masterplan grondwatersanering van DuPont te zijn mislukt. In een interne memo van de toezichthoudende omgevingsdienst staat dat het wegnemen van de verontreiniging technisch en financieel niet haalbaar bleek te zijn.⁵⁹

Uit het voorgaande volgt dat men binnen DuPont en Chemours heel goed wist en weet van de risico's en de gevaren van PFAS.

Die overtuiging wordt uiteraard gesterkt door de gigantische milieurechtszaken die zich in de Verenigde Staten tegen DuPont hebben afgespeeld. Aangevers verwijzen voor informatie over die zaken naar de bronnen in de voetnoot.⁶⁰

⁵⁶ Zo stelt Jacob de Boer, emeritus hoogleraar milieuchemie en toxicologie in Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 37:35.

⁵⁷ Dagvaarding onder 3.72, p. 98.

⁵⁸ Dagvaarding onder 3.72, p. 98.

⁵⁹ Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 49:40.

⁶⁰ <https://www.nbcnews.com/health/cancer/how-dupont-may-avoid-paying-clean-toxic-forever-chemical-n1138766> ;
<https://yaledailynews.com/blog/2023/02/26/famed-forever-chemicals-lawyer-robert-bilott-talks-pfas-and-policy-at-yale/> ;
<https://levinlaw.com/dupont-c8-litigation> ;
<https://www.marylandattorneygeneral.gov/press/2023/053023a.pdf>

Concluderend kan worden vastgesteld dat DuPont en Chemours al decennia op de hoogte zijn van de zeer schadelijke effecten van de PFAS-stoffen die door hen zijn of worden uitgestoten. Desondanks is de productie doorgegaan en is de overheid niet adequaat geïnformeerd.

Aangevers sluiten zich daarom aan bij de woorden van Rob van Eijbergen, hoogleraar integriteit:

*“Als je zo informatie willens en wetens manipuleert en geen actie onderneemt terwijl je weet dat stoffen giftig zijn, een serieuze bedreiging zijn, dan vind ik dat een criminele activiteit.”*⁶¹

Wederrechtelijkheid

De lozing en uitstoot van PFAS door DuPont/Chemours heeft gedeeltelijk vergund plaatsgevonden. Het bedrijf heeft zich echter niet gehouden aan de vergunde hoeveelheden en heeft in strijd met de vergunning veel meer PFAS geloosd dan was toegestaan. Er is jarenlang PFOA in het grondwater gelekt via de onbedoelde stortplaats onder de fabriek.⁶² Daarnaast loosde Chemours bijvoorbeeld in 2021, naar schatting van milieuchemicus Chiel Jonker van de Universiteit Utrecht, in een paar maanden tijd zo'n 150 kilo GenX, terwijl het bedrijf in dat jaar maar vijf kilo in het water mocht lozen.⁶³

Dat het lozen en uitstoten van hoeveelheden PFAS in strijd met de vergunningen wederrechtelijk is, is duidelijk.

Aangevers menen echter dat niet alleen de lozingen en uitstoot buiten de vergunning, maar ook de vergunde lozingen en uitstoot van PFAS wederrechtelijk zijn (geweest).

Aangevers sluiten zich aan bij hoogleraren Elbert de Jong (privaatrecht) en Michael Faure (vergelijkend en internationaal milieurecht), die bepleiten dat het dogma om strafrecht als vangnet te gebruiken bij de bescherming van de fysieke leefomgeving verlaten moet worden.⁶⁴ De Jong en Faure schrijven dat het tijd is om meer gebruik te gaan maken van het strafrechtelijke (en civiele) aansprakelijkheidsrecht bij de bescherming van de fysieke leefomgeving.

⁶¹ <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>

⁶² Zembla: 'De PFAS-doofpot' d.d. 8 juni 2023, <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>, vanaf 45:40.

⁶³ <https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/de-pfas-doofpot>;
<https://www.onafhankelijkpapendrecht.nl/dossiers/resultaten-meting-pfas/genx-lozing-door-chemours/>

<https://www.kwf.nl/nieuws/pfas-lozingen-in-de-buurt-van-brienenoord-en-maassluis/>

⁶⁴ 'De autonomie van het civiele recht en het strafrecht bij normstelling voor ernstige risico's voor de fysieke leefomgeving', Elbert de Jong & Michael Faure (NJB 2022/864).

De aanleiding voor het betoog van De Jong en Faure is gelegen in een aantal voorbeelden waarin de kwaliteit van de fysieke leefomgeving onder druk staat in Nederland als gevolg van de uitstoot van schadelijke stoffen door bedrijven. De omgeving van DuPont/Chemours wordt door De Jong en Faure specifiek als één van die voorbeelden benoemd.

De verschillende voorbeelden hebben volgens De Jong en Faure met elkaar gemeen dat met de vervuilende activiteiten de vergunningsvoorschriften vaak *niet* worden overschreden.⁶⁵

De Jong en Faure schrijven dat strafbaar handelen op grond van artikel 173a Sr volgens de oude tekst afhankelijk was van 'handelen in strijd met of zonder vergunning'.⁶⁶

Uit het feit dat deze eis niet in de huidige tekst is opgenomen, zouden we kunnen afleiden dat daarmee een ruimere invulling van 'wederrechtelijkheid' is beoogd. Wat de schrijvers betreft biedt ook een arrest van de Hoge Raad aanknopingspunten voor dat standpunt.⁶⁷

In de zaak die ten grondslag lag aan het arrest werd een asbestverwijderingsbedrijf vervolgd op grond van artikel 173a Sr, vanwege de emissie van asbestvezels. Het hof veroordeelde het bedrijf, ondanks dat niet kon worden vastgesteld dat de concentratie van asbest op enig moment de op grond van artikel 4.51a Arbeidsomstandighedenbesluit toepasselijke grenswaarde had overschreden. De Hoge Raad liet dit oordeel in stand en voegde in een ten overvloede overweging toe dat:

*“evenmin steun in het recht vindt de opvatting dat de enkele omstandigheid dat bovengenoemde grenswaarde niet zou zijn overschreden, met zich zou brengen dat geen sprake kan zijn van wederrechtelijk handelen zoals bewezenverklaard.”*⁶⁸

Als deze redenering ook geldt in het geval van een vergunning, dan brengt dat met zich mee dat, ook als conform de vergunning wordt gehandeld, wederrechtelijkheid kan worden aangenomen indien in strijd met andere publiekrechtelijke regels of het objectieve recht wordt gehandeld, waarbij gedacht kan worden aan het mensenrecht op een veilige en schone leefomgeving zoals neergelegd in bijvoorbeeld de artikelen 2, 3 en 8 EVRM, zo stellen De Jong en Faure.⁶⁹

Een tweede zaak die toont dat wederrechtelijkheid ook kan worden aangenomen wanneer een vergunning is afgegeven en nageleefd, betreft de strafrechtelijke vervolging van de

⁶⁵ 'De autonomie van het civiele recht en het strafrecht bij normstelling voor ernstige risico's voor de fysieke leefomgeving', Elbert de Jong & Michael Faure (NJB 2022/864), onder 1.1.

⁶⁶ 'De autonomie van het civiele recht en het strafrecht bij normstelling voor ernstige risico's voor de fysieke leefomgeving', Elbert de Jong & Michael Faure (NJB 2022/864), onder 4.2.

⁶⁷ 'De autonomie van het civiele recht en het strafrecht bij normstelling voor ernstige risico's voor de fysieke leefomgeving', Elbert de Jong & Michael Faure (NJB 2022/864), onder 4.3.

⁶⁸ HR 8 september 2020, ECLI:NL:HR:2020:1368, r.o. 2.5.2.

⁶⁹ 'De autonomie van het civiele recht en het strafrecht bij normstelling voor ernstige risico's voor de fysieke leefomgeving', Elbert de Jong & Michael Faure (NJB 2022/864), onder 4.3.

bestuurder van de monstertruck die tijdens een evenement in september 2014 in Haaksbergen met de monstertruck het publiek in reed.⁷⁰

Naast de bestuurder werd ook de stichting die het evenement had georganiseerd vervolgd.⁷¹

In de zaak tegen de bestuurder overwoog het hof:

“Het feit dat in de voor het evenement afgegeven vergunning slechts deze dranghekken als beschermingsmaatregel werden voorgeschreven, ontsloeg verdachte niet van de op hem als professional rustende verplichting een eigen afweging met betrekking tot de veiligheid van het publiek te maken en de daarvoor benodigde veiligheidsmaatregelen te treffen.”

In de zaak tegen de organisatie overwoog het hof:

“Evenmin doet aan de eigen verantwoordelijkheid van verdachte voor de veiligheid van het publiek af dat voor het evenement een vergunning was verleend door de burgemeester van de gemeente Haaksbergen. Enkel het bezit van een vergunning vrijwaart de organisator nog niet (zonder meer) van civiel-, bestuurs- en/of strafrechtelijke aansprakelijkheid ingeval zich in het kader van het vergunde evenement een ongeval (zoals op 28 september 2014) voordoet.

(...)

Het laat immers onverlet dat ook de verdachte als organisator van AMS daarnaast nog (eigen) verantwoordelijkheid droeg met betrekking tot de veiligheid van het publiek. Zij kan zich niet zonder meer verschuilen achter een gebrekkige vergunning.”

Aangevers stellen zich op het standpunt dat bovengenoemde redenering ook past op de situatie omtrent DuPont/Chemours.

DuPont/Chemours draagt een (eigen) verantwoordelijkheid met betrekking tot de veiligheid van haar werknemers, omwonenden en anderen die worden blootgesteld aan de door haar geloosde giftige PFAS. Het bedrijf kan zich niet zonder meer verschuilen achter een gebrekkige vergunning.

In het geval van DuPont/Chemours komt daar nog bij dat de verleende vergunningen gebrekkig zijn (geweest) doordat DuPont/Chemours cruciale informatie over de giftigheid van PFAS geheim heeft gehouden. Wat aangevers betreft is het evident dat

⁷⁰ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 mei 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:4674.

⁷¹ Hof Arnhem-Leeuwarden 23 mei 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:4675.

DuPont/Chemours zich niet kan verschuilen achter een vergunning die gebrekkig is doordat DuPont/Chemours de vergunningverlenende instanties opzettelijk heeft misleid.

Ten aanzien van het misleiden van instanties maken aangevers tot slot de vergelijking met de vervolging van twee bedrijven en twee leidinggevendenden van deze bedrijven naar aanleiding van een onderzoek dat werd gestart na het ongeluk met een Stint (een elektrische bakfiets) in Oss in september 2018.⁷²

Het openbaar ministerie maakte op 17 augustus 2023 bekend de bedrijven en leidinggevendenden te gaan vervolgen voor artikel 174 Sr (het verkopen van waren, terwijl de verkoper weet dat de waren voor het leven of de gezondheid schadelijk zijn, en dat schadelijk karakter verzwijgt) en voor valsheid in geschrifte. De verdachten worden vervolgd voor valsheid in geschrifte omdat in een bericht aan het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, waarin werd verzocht de Stint aan te merken als bijzondere bromfiets, ten onrechte werd gemeld dat de Stint voldeed aan de benodigde veiligheidseisen.

Aangevers stellen zich op het standpunt dat het geheimhouden van cruciale informatie over de schadelijkheid en giftigheid van stoffen waarvoor een vergunningaanvraag wordt gedaan vergelijkbaar is met het ten onrechte vermelden dat een product voldoet aan de veiligheidseisen teneinde dat product op de markt te mogen brengen.

Concluderend stellen aangevers dat DuPont/Chemours wederrechtelijk heeft gehandeld door cruciale informatie over de schadelijkheid en giftigheid van PFAS opzettelijk geheim te houden. DuPont/Chemours heeft de vergunningverlenende instanties hiermee misleid. DuPont/Chemours kan zich dan ook niet verschuilen achter de verleende vergunningen.

⁷² <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2023/08/17/onderzoek-naar-stint-om-vervolgt-bedrijven-en-leidinggevendenden>

IV. Artikel 51 Sr: feitelijk leidinggeven

Artikel 51 Sr luidt als volgt:

Artikel 51

- 1. Strafbare feiten kunnen worden begaan door natuurlijke personen en rechtspersonen.*
- 2. Indien een strafbaar feit wordt begaan door een rechtspersoon, kan de strafvervolgning worden ingesteld en kunnen de in de wet voorziene straffen en maatregelen, indien zij daarvoor in aanmerking komen, worden uitgesproken:*

1°. tegen die rechtspersoon, dan wel

2°. tegen hen die tot het feit opdracht hebben gegeven, alsmede tegen hen die feitelijke leiding hebben gegeven aan de verboden gedraging, dan wel

3°. tegen de onder 1° en 2° genoemden tezamen.

- 3. Voor de toepassing van de vorige leden wordt met de rechtspersoon gelijkgesteld: de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, de maatschap, de rederij en het doelvermogen.*

Feitelijk leidinggeven aan strafbaar handelen door een rechtspersoon of binnen een rechtspersoon, in dit geval DuPont en Chemours, heeft volgens vaste jurisprudentie van de Hoge Raad een breed toepassingsbereik, waarbij sprake kan zijn van het actief/effectief bevorderen van de strafbare gedraging door feitelijk leidinggevers, of van het passief bevorderen van de strafbare gedraging door nalaten, terwijl men had moeten en kunnen handelen/ingrijpen om de strafbare gedraging te voorkomen.⁷³

Vervolgning van bestuurders van ondernemingen die strafbare gedragingen plegen vindt al jaren op enige schaal plaats. De meest in het oog springende vervolgingen zijn de vervolgingen rondom de grote banken, zoals ING en ABN/AMRO, vanwege grootschalige overtreding van witwaswetgeving binnen die banken, waaraan de topbestuurders feitelijk leiding zouden hebben gegeven.

⁷³ Zie voor een uitgebreide uiteenzetting over het toepassingsbereik van de deelnemingsvorm feitelijk leidinggeven het overzichtsarrest van de Hoge Raad van 26 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:733, <https://deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:HR:2016:733>.

In de praktijk komt dat er in de regel op neer dat de bestuurders van de problemen wisten en de bevoegdheid hadden om te kunnen ingrijpen, maar dat niet hebben gedaan. Inmiddels loopt er ook een strafrechtelijk onderzoek naar de feitelijk leidinggevendenden van Tata Steel.

In de visie van aangevers valt redelijkerwijs niet in te zien waarom topbestuurders van banken vanwege witwasovertredingen wél worden vervolgd, maar topbestuurders van een onderneming als DuPont/Chemours, die jarenlang en stelselmatig in strijd met de regels de volksgezondheid in gevaar brachten, tot op heden niet.

Nu het de leidinggevendenden van DuPont/Chemours zijn geweest die het beleid van het bedrijf omtrent de omgang met (de informatie over) PFAS hebben bepaald, ligt het in de rede en is het voor aangevers belangrijk dat het ook de leidinggevendenden zijn die voor het door hen gevoerde beleid strafrechtelijk verantwoordelijk worden gehouden.

Ondanks de overgang van DuPont naar Chemours is het wat aangevers betreft evident dat zowel de verantwoordelijke leidinggevendenden binnen DuPont als de verantwoordelijke leidinggevendenden binnen Chemours strafrechtelijk vervolgd moeten en kunnen worden voor het strafbaar handelen door DuPont/Chemours in de afgelopen decennia.

Aangevers wijzen in dat verband ook op de stelling van een woordvoerder van DuPont ten tijde van de overgang: *“Behalve een nieuwe naam op de gevel zal er niet zoveel veranderen”*.⁷⁴

⁷⁴ <https://www.ad.nl/dordrecht/dupont-verdwijnt-uit-dordrecht-omstreden-chemiebedrijf-zet-laatste-fabriek-in-dordt-te-koop~a1417d2e/>

Conclusie

Aangevers verzoeken het Functioneel Parket van het Openbaar Ministerie een strafrechtelijk onderzoek te starten naar de feitelijk leidinggevers van DuPont en Chemours.

In de visie van aangevers zullen bij DuPont/Chemours stukken moeten worden opgevraagd en getuigen moeten worden gehoord. Daarnaast zal kennis moeten worden genomen van alle onderzoeken die al hebben plaatsgevonden naar deze problematiek, waarover ook getuige-deskundigen en ervaringsdeskundigen hun licht kunnen laten schijnen.

Ook zal het onderzoek zich in de visie van aangevers concreet moeten richten op de bestuursbesluiten in brede zin, nu het van belang is vast te stellen hoe de verantwoordelijke feitelijk leidinggevers binnen DuPont/Chemours daadwerkelijk hebben opgetreden ten aanzien van de al jarenlang bekende PFAS-problematiek en welke (strafrechtelijk relevante) intenties en belangen daarin een rol hebben gespeeld.

In de visie van aangevers is het evident dat er strafbare feiten zijn begaan, dat er gezondheidsschade is geleden, te duchten is en wordt geleden, en dat bestuurlijk toezicht en handhaving aantoonbaar onvoldoende toereikend zijn gebleken.

De jarenlange gezondheidsschade rechtvaardigt een strafrechtelijke reactie als laatste redmiddel. Daarbij dient het accent te liggen op het willens en wetens falen van de leiding van DuPont/Chemours om daadwerkelijk de verantwoordelijkheid te nemen die zij heeft, waarbij de evident te duchten schade aan de gezondheid van de mens, aan dieren en aan het milieu door hen jarenlang op de koop toe is genomen. Tot op de dag van vandaag probeert het bedrijf onder verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid voor schade uit te komen.⁷⁵

Ter ondersteuning van deze aangifte worden aan het Openbaar Ministerie alle individuele aangiftes overgelegd waarin alle personen en organisaties die belanghebbende zijn bij de aangifte vanuit hun eigen perspectief de aangifte nader duiden, invullen en inkleuren.

⁷⁵ Zie: <https://nos.nl/artikel/2488766-chemours-probeerde-voor-miljoenen-te-schikken-in-zaak-over-pfas-schade>